

Универзитет у Приштини – Косовској Митровици,
Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу

DOI 10.5937/kultura2067251K
УДК 821.163.41.09-1 Лалић И. В.
оригиналан научни рад

ДОСТОЈНО ЈЕСТЕ СЛАВИТИ ТЕЛО

О ЕСТЕТИЦИ ТЕЛА У ПОЕЗИЈИ ИВАНА В. ЛАЛИЋА

Сажетак: *Рад испитује естетизацију тела у Лалићевој песничкој збирци Четири канона и песмама које естетички појам тела доводи у везу са Канонима. Указује се на хришћанске метафизичко-етичке основе ове естетике и на то како надматеријални смисао тела налази израз у естетско-емоционалној равни поезије. Реч је о естетици тела која има хришћански антрополошки карактер и компонента је песничке поетике поверења у божанску икономију људског спасења. У оквиру ове естетичности тело се сагледава не само као вештаствени израз човекове личности већ и као сама та личност. У Лалићевим стиховима тело је облик несавршенства, проводник бола и сишућни црв смрти у ћелијама плоти, али и обличе са есхатолошком перспективом. Човеково тело није само антропоцентрично већ и теантропоцентрично. Као такво, оно не подлеже презиру ни осуди, већ се прихвата и потврђује идејом оваплоћења и васкрсења Богочовека. Наглашава се укупност свих значења оваквог соматизма и његова естетизација као огледало тих значења.*

Кључне речи: *тело, естетика, хришћанска антропологија, Лалић, поезија XX века, оваплоћење Логоса, прослављање творевине*

Поетика прихватања творевине и тело

Стихови *Четири канона* су негирана негација. Они су снажна аутопоетичка потврда песника који неће и не може да пева негацију.¹ Отуда је ова поезија поезија потресне

1 Лалић, И. В. (1997) *О Поезији. Критика и дело. О поезији дванаест песника. Остали есеји и разговори*, Београд: Завод за уџбенике и наставна

афирмације и страсног учешћа у стварном свету – онаквом какав јесте. Овде је песничка субјективност са светом „на да”, и њена суштинска отвореност за учествовање, како сам песник каже, у „довршавању облика несавршенства”, дејственост је њене вере у спасење. Можда то није на први поглед видљиво, али поезија која се ствара у оваквом поетичко-естетичком парадоксализму носица је сотиролошке идеје. У служби несавршенству исказује се вера у савршенство Онога који јесте и у његов план спасења. Тако се овим песничким искуством обухвата човек који није аутономно, самодовољно биће, већ биће које учествује у плану божанског спасења. Реч је о оданости и поверењу у видљиво и изрециво. Иако је то видљиво заправо привидно и десакрализовано, човек је увек на истом задатку: да прославља свет у „лепоти и страхоти његове свеукупности”². Узимајући за узор један од насложенијих облика византијског духовног песништва³, Лалић у песничкој књизи *Четири канона* задржава комплекс канонских песама које кореспондирају са девет библијских ода и имају за основну тему божанску провиденцијалну (промисаону) идеју. У свесци-рукопису *Четири канона* налазе се песникове напомене које откривају основну тему збирке, као и неке од мотива. На првој страни свеске Лалић је записао: „Основна тема канона: ’Спасење остварено у светости онога који се прославља службом, или у догађају самог искупљења (Господњи и Богородичини празници)’.”⁴ На истој страни налазе се и подаци коме су посвећени канони: 1. *Богородица*; 2. *Света Тројица*; 3. *Богородица Тројеручица*; 4. *Искупљење – слобода, љубав*.⁵

Духовност у Лалићевим *Канонима* – аутентично и неконвенционално транспонована у песничко искуство – за једну од важних семантичких и естетичких вредности има и тело. Хришћанска духовност је оквир у којем се обликује естетски план тела. Ова естетика конфигурише се у кругу значењских противречности у којима је човеково тело непостојана форма, крхки квалитет постојања бића, али и узвишена слика човековог „ја”, слика неизрецивог у човеку; затим, човек у телу нема само материјалну претпоставку свог бића, подложну пропадљивости и смрти, већ и устројство психофизичког јединства које заједно а несливено с душом

средства, стр. 271.

2 Исто, стр. 288.

3 О композицији канона видети у: Мирковић, Ј. *Православна литургија I*, Сремски Карловци (1918), треће издање Београд (1965), стр. 223–226.

4 Лалић, И. В. (1997) *Страсна мера. Писмо. Четири канона*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, стр. 267.

5 Исто.

носи могућност будућег васкрсења.⁶ Иако лирски субјекат *Четири канона* задржава свест о смртној ограничености тела, он себе види као богоподобно биће за кога је управо тело материјални израз божанствене духовности. Надматеријални смисао тела потврђује се мишљу о отеловљењу Бога, његовом васкрсењу, а сходно томе и идејом о васкрсењу човечјег мртвог (смртног) тела. Пошто се естетички доживљај човековог тела у песничкој стварности заснива на телу оваплоћеног Логоса, ова естетика се разуме као хришћанска (те)антропологија тела. Као таква она чини интегрални део специфичне, модерне теологије стваралаштва, у којој је најважнија поетичка преокупација прихватање божанске творевине у свим њеним појавностима.

Ал' куд ја са телом, тим проводником бола?

(Тело као стање бола и смрти)

И пре *Четири канона* Лалић скреће пажњу на вредност телесног аспекта људскога бића, дајући у песми *Шанат Јована Дамаскина* снажну поетску слику раскрвављене, пререзане у зглобу руке Светог Јована Дамаскина:

*Опрости, али боли ова шака
У зглобу пререзана, ови прсти
Којима дробим хлеб, којима се крстим;
Опрости ми што крварим из мрака.
Опрости ми, и учини да срасте
Са својом кошћу кост, са стаблом грана;
У сребро ћу да скујем своје красте,
Да слава твоја буде моја рана;
Опрости преступ моје пролазности
Која се чуду као правди нада,
Опрости мојој кости, мојој злости,
Али учини чудо. Овде. Сада.⁷*

Телесна материјалност је осетљива и коначна, али она због тога не заслужује метафизичку покуду. Иако је трошна супстанција, у односу према божанском тело није безвредно; а у односу према души, оно не сме подлећи осуди. Мада је

6 Лазић, М. (2008) *Православна естетика тела и тајна полности*, Београд: Отачник, стр. 46.

7 Лалић, И. нав. дело, стр. 161–162.

смртно, тело чини психосоматску структуру човека јер „човек је” – према речима Лалићу драгог теолога – „истинити човек зато што је слика Божја, а божански фактор у човеку тиче се не само духовног аспекта, него целокупног човека, душе и тела”⁸. У тој контекстуализацији тело (и сваки његов део) за човека има високо и узвишено назначење. Отуда је песнички субјекат у *Шапату Јована Дамаскина* свестан бола и непотпуности сопственог бића услед телесног недостатка. Читаоцу је јасно да недостајући део тела није огољена биолошка датост. Без руке, тог главног оруђа човекове практичне делатности, „оруђа разума и мудрости”⁹, нема ни телесне ни душевне хране, јер десницом се дроби хлеб и десницом се крсти. Према *Житију Светог Јована Дамаскина*, богослова и иконобраниоца, Свети Јован се моли пред иконом Пресвете Богородице са Богомладенцем и уз хвалу обећава Богомајци да ће исцељеном десницом прослављати и њу и њеног сина. Јовану је десница одсечена због „божанствених икона”, а Бог ју је посредништвом Пресвете Богомајке исцелио. Благодарност ће Свети Јован ревносно показати управо посредством те руке, пишући против иконобораца и излажући догмате православне вере.¹⁰ Отуда лирски глас у Лалићевој песми, која тематизује ову животну околност чувеног теолога, каже: *У сребро ћу да скујем своје красте, / Да слава твоја буде моја рана*. Он ће своју унакажену руку, телесне красте и ране сковати у сребро (иконе) и славу Пресвете Богомајке (пишући у одбрану светих икона које изображавају њен лик и лик Сина Божјег).

Тело постаје заточеник бола, трулежности и смрти онога тренутка када наши прародитељи вољно лише себе Божје милости и заједништва с Богом. Конституција тела је тада подлегла промени због непослушности и почињеног греха, а „ново стање живота у *Постању* је означено ’хаљинама од коже’ (1. Мој. 3, 21), које симболизују материјални, анимални карактер живота, смрт коју оно носи и чињеницу да је оно придато истинској човековој природи”¹¹. Отуда Лалић у VIII песми *Трећег канона* (песми која тематски комуницира

8 Мајендорф, Ц. (2008) *Византијско богословље: историјски токови и догматске теме*, Крагујевац: Каленић стр. 195–196.

9 Лактанције, Л. Ц. Фирмијан, *О Божанственом стваралаштву*, према: Бичков, В. В. (2010) *Естетика Отаца Цркве: апологете: Блажени Августин*, Београд: Службени гласник: Хришћански културни центар, стр. 169.

10 *Житије Преподобног оца нашег Јована Дамаскина* у: Поповић, Ј. (1998) *Житија светих*, Ваљево: Манастир Ћелије, стр. 104–123.

11 Свети Григорије Ниски, *О души и васкрсењу*, у: Ларше Ж. К. (2008) *Теологија болести*, Ниш: Центар за црквене студије, Београд: *Ars Libri*, стр. 24.

са осмом библијском одом, односно *Песмом три младића у пећи* који су чудом изашли из ње неповређени) тело назива проводником бола:

Ал куд ја са телом,

Тим проводником бола, када ноћне

*Страве ми лежај учине распелом?*¹²

Ефекат грехопада подстакао је ширење зла и његову активност, а пред новим „владаоцем” природе и човека, Сатаном, човеково тело је слабо. Трагедија Адамове грешке човековом телу одузима квалитет бесмртности, и у таквој незаштитаености тело је препуштено опасним опсенама, убилачким намерама и принципу зла:

Ово тело,

Угрожено у свету опасних привида, и намера

Убилачких; јајоглави Сатана има лични компјутер

Од десет гигабајта, уз помоћ којег ми кроји

*Капу по својој мери.*¹³

(V песма, *Први канон*)

*Достојно јесте прослављати
тај сусрет духа и плоти*

(Идеја Богооваплоћења као
потврда узвишеног назначења тела)

Имајући на уму тако велику тему као што је икономијски христолошки план спасења човека, а посредством човека и спасења целокупне Божје творевине, Лалић није пренебрегао старозаветну мисао о стварању човека по лику и подобију Бога (Пост. 1, 26). У IV песми *Првог канона* песнички субјекат каже: *И моли за ме, нека ми опрости страх мој / Што ме, каже ми књига, по своме сатвори лику.*¹⁴ Под ликом Божјим у човеку у *Канонима* се подразумева човек на оба плана свог постојања: телесном и душевном. Лалић човека види као јединство комплементарних супстанција, телесне и душевне. У оваквој концепцији човека тело и душа су хетерогени елементи али у органској повезаности, а неретко се као трећи чинилац појављује и дух. Тако се у

12 Лалић, И. В. нав. дело, стр. 232.

13 Исто, стр. 188.

14 Исто, стр. 187.

песничкој стварности у човеку понегде наглашава тело, на неким местима се пак истиче душа, а дух се помиње у контексту припадања или човеку или Богу. У овој трихотомној визури људског бића јасно се препознају утицаји патристичких антрополошких идеја о човеку као психосоматској целини. Свакако, људско биће се не своди само на тело, у том смислу би било дефектно. Тело одухотворава душа, она која с телом саучеснички страхује пред претњама заданог света. Душа је, иако бесмртна, осетљива у стварности привида, попут тела: *Живиш у суседству претње. Зебе твоја бесмртна душа / У танком капуту наде, на београдској кошави (Други канон, I песма)*.¹⁵ Душа у телу није неповредива, у просторима кушње често су *душе наше изровашене*¹⁶ (*Други канон, I песма*). С друге стране, где год се помиње тело, његова осетљивост (заправо смртност) се не занемарује: *Ал мека утроба је, и крхка ова кост*¹⁷ (*Први канон, V песма*). У *Првом канону* телу се приписује крхка каквоћа у присуству душе: *Тај крхки склоп, то тело, то месо око душе*¹⁸ (*IX песма*). Ипак, у искуству творевине, као централне плодове стварања, треба прихватити и тело и душу, не одузимајући телу на вредности јер је материјално, нити дајући души примат у односу на тело, јер је духовна. Неопходно је славити оба: *Славити душу, привиду ствари приписану*¹⁹ (*Други канон, III песма*) и *Достојно јесте славити тело*²⁰ (*Четврти канон, IX песма*). С телом и душом у вези је и дух. Појам *духа* је најважнији за разумевање естетско-антрополошке идеје тела у *Канонима*. Дух је оно што у човеку жуди за божанским. То је онај нематеријални и префињени медијум комуникације између видљивог и невидљивог, изрецивог и неизрецивог. Као што је већ напоменуто, духом се именује човеково а потом и Божје (Логосово) својство. Тако у V песни *Трећег канона* лирски субјекат, у чији глас је интерполиран глас пророка Исаије, каже: *Писано је: духом својим што је у мени / Тражим те јутром*.²¹ Ови стихови комуницирају са старозаветним исказом: *Душом својом жудим тебе ноћу, и духом својим што је у мени тражим те јутром* (Исаија, 26, 9); *Од ноћи јутрењује дух мој к Теби, Боже*²².

15 Исто, стр. 199.

16 Исто, стр. 200.

17 Исто, стр. 189.

18 Исто, стр. 195.

19 Исто, стр. 203.

20 Исто, стр. 254.

21 Исто, стр. 226.

22 *Псалтир са девет библијских песама* (2000), превео в. Атанасије Јевтић, Врњачка Бања: Манастир Хиландар, Манастир Грачаница, Манастир

У V песми *Првог* и *Другог канона*, као и у VI песми *Трећег канона* налазе се стихови у којима се слике тела граде на теологији оваплоћења Бога Логоса. Кад је реч о V песми, Лалић се придржава теме библијске оде која је послужила као основа ове канонске песме, а то је „молитва пророка Исаије, у којој је радост што ће Спаситељ доћи на свет, који је помирио Бога с људима и привео нас светлости своје славе”²³. Пророчка месијанска идеја послужила је Лалићу да у стиховима прикаже нови смисао промене тела – из мртвог у васкрсло. Човечје тело скрива надматеријални смисао јер носи потенцијал васкрсења. Песник пише, понављајући Исаијине речи: *И моје ће мртво тело устати*²⁴ (*Први канон*); *Оживеће мртви твоји, и моје ће мртво тело устати*²⁵ (*Трећи канон*). Тело јесте смртно, али смисао смрти, патње и бола је промењен оног тренутка када је Бог (дух) узео тело (плот) човека. Људско тело добија најсублимније значење од стварања света чином оваплоћења Логоса. Оно се тада „истовремено налази поново и највише вредновано”²⁶. *Канони* су написани под утицајем теолошке идеје, за песника – претпостављамо – и истине о оваплоћењу Бога, као и у светлу хришћанске мисли о богочовечанској икономији спасења. Лалић оваплоћење Логоса и његово васкрсење узима као главнину идејне носивости естетичке антропологије тела. Зато у VI песми *Трећег канона*, која је надахнута библијском *Песмом пророка Јоне у утроби кита*, песник, алудирајући на Христа, говори о другачијем спасењу, спасењу које:

Обавља живи дух из једног мртвог тела

Што почива у помно пометеном и пажљиво

Зазиданом гробу, тик поред зидине градске

Јерусалима, између једног петка и једне

*Недеље.*²⁷

Дакле, другачије спасење доноси онај који је у мртвом телу био живи дух. Да није било богооваплоћења, људско тело би било у негацији смрти. Бог узима пропадљиву плот да би прекинуо порицање смрти у којем се тело налази још

Цетињски, Манастир Тврдош, Братство Светог Симеона Мироточивог, стр. 213.

23 Мирковић, Л. нав. дело, стр. 224.

24 Лалић, И. В. нав. дело, стр. 188.

25 Исто, стр. 207.

26 Ларше, Ж. К. (2005) *Теологија тела. Хришћанско поимање тела људског по Оцима Цркве*, Врњци, Требиње: Манастир Тврдош, Братство Светог Симеона Мироточивог, стр. 55.

27 Лалић, И. В. нав. дело, стр. 228.

од Адамовог пада. Он узима пропадљиву људску природу и тако враћа телу атрибуте нетрулежности и бесмртности. Тело задобија хришћанску свештено-етичку вредност. У даљем тексту исте песме Лалић говори о Христовом силаску у Ад и римским стражарима којима није било суђено да „буду сведоци кад дух и тело се споје у Васкрсење, јединство”²⁸. Исус Христос је узвисио човечје тело и пружио му могућност обесмрћења; васкрсењем Христа човечјем смртном телу се открива надсмртна перспектива. У Христовом васкрсењу – победи над трулежношћу види се теантропоцентрична димензија људског тела. Васкрло тело човека ће бити његово ново стање телесности, реструктуриране и обновљене. Појам тела захваљујући Богооваплоћењу и васкрсењу Исуса Христа захтева редефиницију и нове ознаке. Отуда језик у Лалићевој поезији концепт тела не држи у нижој сфери, сфери *палости*. Мртво тело које ће устати јер је *сусрет духа и плоти*, лалићевским стилем казано, најинвентивније је решење за спас човечанског рода. Речником Тертулијана (Tertullian), хришћанског мислиоца кога је Иван Лалић читао и кроз чија је теолошка гледишта преламао тело, васкрсењем ће човеково тело пронаћи свој интегритет.²⁹ Људско тело је Христовим оваплоћењем уздигнуто на ниво потпуног и неокрњивог. Отуда је човеков задатак да прославиља богочовечанско оваплоћење, а песничка стварност то и чини: *Достојно јесте / Прослављати тај сусрет духа и плоти, у знаку / Спасоносног решења*³⁰.

Тело – вишињи аутопортрет у огледалу
(Учешће тела у суштини човека)

Најснажнија естетско-антрополошка слика тела налази се у V песми *Четвртог канона*:

Трудан је рад у осмом дану стварања, а ми смо
Надничари, сезонци кратког века. А по књизи
Овако: и као да родисмо ветар, никако
Не помогосмо земљи;
па чему оданост онда,
И служба несавршенству? И зашто славити везе,
Непојамне, међу стварима блиским и незнатим?

28 Исто, стр. 228–229.

29 Ларше, Ж. К. нав. дело, стр. 108.

30 Лалић, И. В. нав. дело, стр. 252.

На ово питање тело је одговор; сићушни црв смрти

У ћелијама плоти, у насиљу рођења, у болу

Пресрећних матера. Зато мораш да волиш тело,

Ту глину и тај пепео, и ту пљувачку духа

Већ сасушену у твом будућем праху,

а све то

Као вишњи аутопортрет у огледалу – али

Некако кривом и напрслом; свеједно, волећи тело

Ти славиш, и дејствен си Творцу, љубоморном

У слави.³¹

Ова слика има сложену структуру. Лалић је зачиње у мисли о *осмом дану стварања*, теолошко-филозофском коцепту Николаја Берђајева о природи стваралаштва и стваралачког чина. Под *осмим даном стварања* религиозни руски мислилац је подразумевао „задатак човека и света да створе непостојеће, да допуне и обогате Божје стварање”.³² Стварање света је отворен процес. Берђајевљевски, тајна стварања света надилази старозаветни аспект седмодневног стварања. Континуитет Божјег стварања одржава оваплоћење Богочовека, а у чину оваплоћења скрива се свест о стваралачкој улози човека у свету. Човеково стваралаштво је продужетак Божјег стварања, а „осми дан стварања је стварање које се наставља”³³. Ово метафизичко-антрополошко начело човековог стваралаштва Лалић узима као контекст интерпретације специфичности песничког стваралаштва. Позивајући се на Берђајева и Лава Шестова, у једном поетичком разговору Лалић човеково позвање да настави чин Божјег стварања доводи у везу са песниковим задатком да прославља „задану реалност”.³⁴ Мотив *осмог дана стварања* се сусреће на више места у збирци *Четири канона*.³⁵

31 Исто, стр. 245.

32 Берђајев, Н. (2014) *Смисао стваралаштва*, Београд: Логос, стр. 119.

33 Исто.

34 Лалић, И. В. (1997) *О Поезији. Критика и дело. О поезији дванаест песника. Остали есеји и разговори*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, стр. 290.

35 *Осми дан стварања* се помиње још једном у V песни *Четвртог канона*, где се стварност овога света назива „радилиштем Осмога дана”. Наилазимо на исти мотив и у IV песни *Првог канона*: *Ружно се сложиле ствари у осмом дану стварања*; затим у I песни *Другог канона*: *Господ ће царевати довека. И онда када одсутан буде / Из осмог дана ствара-*

А слављење заданог света (продужетак и допуна Божјег стварања) и оданост несавршенству су сврсисходни управо захваљујући телу: „На ово питање тело је одговор” јер је човечје тело главна Божја творевина. Естетизацију телесности песник наставља да остварује у оквиру старозаветних и новозаветних схватања тела, правећи синтезу више семантичких вредности:

- 1) Тело је „црв смрти у ћелијама плоти”;
- 2) Тело је „глина” и „пепео” и „пљувачка духа” у „будућем праху”;
- 3) Тело је „вишњи аутопортрет у огледалу, некако кривом и напрелом”.

Лалић степенује естетизацију телесности у библијском стилу и тону:

- 1) Тело је нижи план људског постојања; оно је по квалитету смртно, плот је биолошка и физиолошка ограниче-ност човека; слика тела (човека) има псаламски подтекст: *А ја сам црв, а не човек* (Пс. 22, 6);
- 2) Човек је саздан од земаљског праха (1. Мој. 2, 7; Пс. 44, 25), тело је трошно попут пепела; и ова слика има библијски (јововски) смисао: *Бацио ме је у блато, те сам као прах и пепео* (Јов. 30, 19); у телу је и пљувачка духа, што говори о психосоматском јединству човека: *А створи Господ Бог човека од праха земаљскога, и дуну му у лице дух животни, и поста човек жива душа* (1. Мој. 2, 7), будући прах је прах васкрслог тела, тело ће оживети кад умре (Јов. 12, 24);
- 3) Тело је наш аутопортрет узвишеног у напрелом и накривом огледалу; оно је огледалски рефлекс невидљивог у нама али нејасан, према новозаветној мисли: *Јер сад видимо као у огледалу, у загонетки, а онда ћемо лицем у лице* (1. Кор. 13, 12). Људско тело је оплемењени божански самоодраз који не видимо непосредно. Оно је „видљива слика невидљивог лика Божјег”³⁶. Овде телесност добија још једну потврду, она није само физички израз нашег бића него је у саставу самог човековог „ја”. Телесно обличје

ња; одустан, а ипак непогрешив / У равнодушности својој, а и страхан у хвали, каже књига.; и у II песми истог канона: *Јаков је уже наследства твога – / Уже с клати у празној изби / Осмога дана, у ноћи душе*; Лалић, И. В. (1997) *Страсна мера. Писмо. Четири канона*, Београд: Завод за уибенике и наставна средства, стр. 245, 187, 199 и 201.

36 Бичков, В. нав. дело, стр. 273.

је слика пралика у нама и „живи образ наше суштине”³⁷. Ова семантичка компонента појма тела важна је и због тога јер се може довести у везу са Лалићевом песмом за коју сâм каже да је аутопоетичка.³⁸ Реч је о песми *Белешка о поетици*. *Белешка о поетици* је значајна за проблем који се овде испитује јер се у њој суштина огледалске слике човека доводи у везу са телом:

Стати пред огледало, без страха
Од повратне слике: она узвраћа израз,
И то несавршен, неког упорног напора
Да се апстракција одене у месо,
*У добар проводник бола.*³⁹

У овој песми Лалић актуелизује питање лика у човеку и тела као несавршене слике, изображења исконског у емпиријском човеку. Тело је именовано исто као и у *Канонима* – изразом *добар проводник бола*. Човек у огледалском лику себе има несавршен телесни, меснати израз (одраз) свог неопипљивог и бестелесног прототипа. Тело је обличје, материјална слика нематеријалне протослике. Оно је у свету увек другостепена слика која никада није верна оригиналу. Преодређеност тела да буде изображење вишњег (божанског, узвишеног и савршеног) обавезује човека на одговорност учествовања у божанском. Човек има ту могућност јер он није „аутономно биће, него ’слика Божја’ окренута према горе”, стога „поседује природну особину да превазиђе себе и досегне до божанског”⁴⁰.

Та глина треба да ради, да згусне се у камен

(Човеково тело и слобода избора)

Поред *праха* и *пепела*, Лалић на више места у *Канонима* концептуализује људско тело и људски род представљајући их *глином*. Човек је отуда *оживела глина*, људски род *жива глина нараштаја*, *глинени род*. Затим, естетски је прегнантна номинација *глинени сарадници љубави*, којом су означени људи, сатрудници Богородице, док се у творевини у којој трају, поправљајући несавршенство, надају у милост и промисао спасења њеног сина. Слика оживеле глине, модификоване током пада, јавља се у VI песми *Четвртог канона*,

37 Јанарас, Х. (2005) *Метафизика тела*, Нови Сад: Беседа, стр. 20.

38 Лалић, И. В. нав. дело, стр. 260–262.

39 Исто, стр. 13.

40 Мајендорф, Ц. нав. дело, стр. 194.

којој је подтекст библијска *Јонина песма у утроби кита*. Прародитељским падом „покренут је процес нарушавања првосазданог поретка, тј. смрти, који се са човека пренео на творевину”.⁴¹ Грехопад је имао за последицу губитак Божје милости, измену човекове природе али и природе уопште. Отуда песник именује човека *оживелом глином*, изобличеном приликом пада. Глина је трансформисана, људско тело је измењено након Адамове непослушности, али без обзира на то, песнички субјекат у *Канонима* је доследан. Треба прихватити тело онакво какво нам је задано Адамовом грешком: у његовој слабости и у смртном опсегу, без порицања. У поезији *Канона* ни на једном месту тело није зло начело јер је смртно. У песми *Трећег канона* зато стоји: *Нема стене као што је Бог наш, пева Ана, / Из књиге пророчица. Треба славити модрице, / Нагњечен лакат, згуљено колено, све те последице / Пада са стене. Славити контузију, и захвалан бити / За делимични губитак памћења, после пада / С висине коју смеиш да наслуђујеш*.⁴²

Будући несамостално и инфериорно биће, човек је у природи, за коју се у песничкој стварности каже да је несавршенство у своме основном распореду и привид савршенства, непрекидно пред избором. Тај избор огледа се у његовој слободи да живот прихвати као божански дар али и као службу. У таквој контекстуализацији разумемо стихове:

*А природа, то је несавршенство у своме
Основном распореду,
и свака довршеност
Савршенства је привид, остварен милошћу, или
Кварном намером злога. Потребан зато је напор
Те оживеле глине, изобличене силином
Масе у паду, при чему гравитацију божју,
И убрзање, није израчунао нико
Смртан: и неће, све док не објави се
Крај свију ствари и укидање греха,
По Оригену. А дотле, та глина треба да ради,
Да трошни буде ћернич кривињаре неке, или*

41 Лазић, М. (2008) *Српска естетика аскетизма (1375–1459)*, Света Гора: Манастир Хиландар, стр. 219.

42 Лалић, И. В. нав. дело, стр. 222.

Да згусне се у камен, који одбачен буде

Од зидара, и гле, угаони постане камен

Храма... Заиста, тешко у траг да ћеш ући

Инвенције плана спасења.⁴³

Живот у видљивом свету након Адамовог пада је трагање за упутством за правилну употребу слободе. Човеку је непрестано предочена могућност слободе избора. Какав је задатак глине/тела/човека у видљивом свету? Одговор на ово питање, који представља две антиномичне могућности, смештен је између Оригенове (Origen) теолошке хипотезе о васпостављању низвргнутог света у првобитно стање ради општег спасења (апокатастазе) и новозаветне параболе о крајеугаоном камену (Мт. 21, 42). Песник метафоризацијом даје одговор и представља два избора: човек (глина) се може оглушити о позвање да спозна божанске квалитете, он би тиме протраћио и смисао свог тела (*Да трошни буде ћернич кровињаре неке*) или његов избор може бити крајеугаони камен, односно Богочовек, темељац људског тела, живота и света (*Да згусне се у камен*). Учествовање у Богочовеску је привилегија колико је и одговорност за човека. Човеков задатак је да прихвати тело у његовом смртном опсегу – то значи да га не сме презрети – али је могућност за телесно надсмртно постојање увек отворена. Опредељењем за крајеугаони камен човек је позван да сачува Божји лик у себи и тиме одржи свештено достојанство тела. Избор је на појединцу, а у *Канонима* се говори: *Славити дакле ризик слободе, а не страх / Од слободе избора⁴⁴*.

Достојно јесте славити Бога живог

Имајући у виду све семантичке вредности тела у Лалићевим *Канонима* и естетику коју песник обликује на њима, олакшано је разумевање њене улоге у песничкој поетици као што је Лалићева. Творевину треба прихватити у целовитости њене лепоте и ругла, доброте и гнусобе. Славити је треба целу, али свему томе превасходи ипак тело. Човек је својим телом позван да учествује у Божанском домостроју спасења. Славећи такво позвање човек обнавља лик Божји у телу и потврђује у њему котву сопственог спасења: *Достојно јесте славити тело, славити ларву, славити / Трошни ћернич и младу траву на утабаним / Грбовима; достојно*

43 Исто, стр. 247–248.

44 Исто, стр. 241.

*јесте славити Бога живог, / Онога који јесте, онаквог каквог јесте: / Достојно јесте своје препознати спасење*⁴⁵.

ЛИТЕРАТУРА:

Берђајев, Н. (2014) *Смисао стваралаштва*, Београд: Логос.

Библија, Свето писмо Старог и Новог завета, (2007), Ваљево: Глас цркве.

Бичков, В. В. (2010) *Естетика Отаца Цркве: апологете: Блажени Августин*, Београд: Службени гласник: Хришћански културни центар.

Јанарас, Х. (2005) *Метафизика тела*, Нови Сад: Беседа.

Лазић, М. (2008) *Православна естетика тела и тајна полности*, Београд: Отачник.

Лазић, М. (2008) *Српска естетика аскетизма (1375–1459)*, Света Гора: Манастир Хиландар.

Ларше Ж. К. (2008), *Теологија болести*, Ниш: Центар за црквене студије, Београд: Ars Libri.

Ларше, Ж. К. (2005) *Теологија тела. Хришћанско поимање тела људског по Оцима Цркве*, Врњци, Требиње: Манастир Тврдош, Братство Светог Симеона Мироточивог.

Мајендорф, Ц. (2008) *Византијско богословље: историјски токови и догматске теме*, Крагујевац: Каленић.

Мирковић, Ј. *Православна литургија I*, Сремски Карловци (1918), треће издање Београд (1965).

Поповић, Ј. (1998) *Житија светих*, Ваљево: Манастир Ћелије.

Псалтир са девет библијских песама (2000), превео в. Атанасије Јевтић, Врњачка Бања: Манастир Хиландар, Манастир Грачаница, Манастир Цетињски, Манастир Тврдош, Братство Светог Симеона Мироточивог.

Свето писмо. Нови завет Господа нашег Исуса Христа (2002), Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве.

Извори:

Лалић, И. В. (1997) *О Поезији. Критика и дело. О поезији дванаест песника. Остали есеји и разговори*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Лалић, И. В. (1997) *Страсна мера. Писмо. Четири канона*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

45 Исто, стр. 254.

Snežana Kadić

University of Priština – Kosovska Mitrovica, Kosovska Mitrovica
Faculty of Teacher Education in Prizren – Leposavić

IT IS TRULY RIGHT TO GLORIFY THE BODY

ON THE AESTHETICS OF THE BODY
IN THE POETRY OF I. V. LALIĆ

Abstract

The aesthetic-anthropological image of the body in the poetry of Ivan V. Lalić relies on the semantic values of Christian canonical thought. Starting from the biblical idea of creating the human being in the image of God (Gen. 1:26), Lalić shapes an aestheticized vision of the body in which its flesh is not only a material manifestation of a human being, but also a plan of existence that carries sublime meaning for the humans. The body renews and confirms the sublime (theandric) designation in the incarnation of God the Logos and his resurrection. Hence, the human body, as representation of the divine in humans, is something most precious in the experience of creation and is worthy of human glorification. Therefore, affirmation of such spiritual corporeality in the aesthetic experience and modern poetic experience, as well as its share in the theandric providential plan of salvation, requires a sharper focus of observation.

Key words: *body, aesthetics, Christian anthropology, Lalić, poetry of 20th century, incarnation of the Logos, celebration of creation*

Ана Цакић, *Сломљена*,
уље на платну, 45x35 цм, 2016.